

Cseh Katalin

Válasz Dr. Székely Györgynek

Dr. Székely György hozzászólása¹ *A teátrális demokrácia útjai* című tanulmányomhoz² személyes visszaemlékezésével, történeti kitérőjével kiegészíti a 1956-os forradalom színházi eseményeinek rekonstrukciós kísérletét. Kommentárja a Fővárosi Operettszínházról korrigálja a tanulmány egyes téves megállapításait.

Ezek oka abban rejlik, hogy a tanulmány fókuszában elsősorban a fővárosi prózai színházaknak a forradalomhoz kapcsolható eseményei állnak – az Operettszínháznak emellett csak a korabeli rádió- és sajtóválogatásból³ nyert információk biztosítanak pillanatfelvételszerű helyet. A tanulmány átfogó jellege miatt a teljesebb történeti kép ábrázolása nem hagyhatta figyelmen kívül a hosszú és komplex tradícióval rendelkező intézmény (és műfaj) említését. Az egyetlen forrásba vetett bizalom viszont magában rejtette az információ helyességének vagy éppen helytelenségének csapdáját. Többek között annak félreértelmezésében, hogy az Operettszínház káderlapjai nem pusztán a szabadságharc napjaiban, hanem már a színház államosítását követő időszakában is hiányoztak.

Tanulmányomban az is szerepel, hogy a Fővárosi Operettszínház még a forradalom idején megkezdte darabjai próbáját a nyitásra készülve.⁴ (Ahogy Dr. Székely György megjegyzi, ez valóban nem volt meglepő.) A Nemzeti Színház színpalotja mögötti működéséről⁵ szóló tudósítások ezzel egybecsengenek. Hasonló (Székely Györgyével megegyező) információkat közöl a tanulmány a forradalom végéről – azt, hogy 1956. november 4-én, a szovjet csapatok bevonulásával egy időben a megújulás illúziója is eltűnik.⁶

Dr. Székely György cikkében többek között Korossy Zsuzsa *Színházirányítás a Rákosi-korszak első felében* című írását ajánlja figyelmünkbe. E mű vizsgálati időszakában azonban 1952-vel véget ér, így a színház 1956-os szerepével nem foglalkozik. Viszont többet tudhatunk meg Gáspár Margit igazgató személyéről, helyzetéről. Korossy Zsuzsa levéltári dokumentumokat feltáró írásában Gáspár Margitot lelkiismeretes, munkatársaival törődő vezetőként mutatja be. *A gerolsteini nagyhercegnő* 1950. január 13-i premierje körül kialakult ideológiai vitában megismerhetjük belső küzdelmét a külső elvárásokkal szemben.⁷ A kora ötvenes évek színházművészetének egyik fő ambivalenciáját abban a kérdésben fogalmazhatjuk meg, hogy a hivatalos elvárás mennyiben befolyásolja a művészi „végterméket”. Ez a problémakör foglalkoztathatta Gáspár Margitot is.

Bár Dr. Székely György azzal zárja cikkének sorait, hogy a tanulmány bíralt (az Operettszínházat röviden taglaló) szegmense „[...] egyoldalú ideológiai beállítá-

sú, éppen ezért hiányosnak minősíthető ábrázolás”,⁹ ám egészében árnyaltabb, ahogyan ezt a kora ötvenes évekről szóló sorai is igazolják: „[...] a színházművészet korántsem volt homogén, hiszen kortársak visszaemlékezéseiből és korabeli levéltári jegyzőkönyvekből is kiderül, hogy a színház bizonyos értelemben fénykorát élte [...]. Viszont tudatában kell lennünk annak is, hogy a nyilvánosságra került igazgatósági, rendezői, dramaturgiai viták éppen ennek a »minőségi fellegvárnak« a létezését cáfolják.”¹⁰ A tanulmány tehát kísérletet tesz egy heterogén, azaz sztereotípiáktól és kliséktől mentes történelmi színházkép bemutatására.

Az ötvenes évek magyar színháztörténetének nagy kérdése, hogy tátong-e úr a hivatalos kultúrpolitika retorikája és a (művészi) valóság, megvalósítás között. Ennek a kérdésnek a tisztázása a színháztörténész feladata – de megoldása ugyanakkor lehetetlen.

A teátrális demokrácia útjainak második részében, Németh László *Galileijének* elemzésekor¹¹ kiderül, hogy a történetírás szemlélete mindig változik, hiszen a történeti dokumentumokhoz és az előző korszak téziseihez hozzáadja saját, jelenkori megállapításait. Így a történelemből sosem lesz múlt – a ma mindig újrafogalmazza, újrarendezi eseményeit. Ahhoz, hogy a szokványostól eltérően írjuk a „történelmet”, el kell idegenítenünk, és ezt úgy tehetjük, ha megfogadjuk Walter Benjamin tanácsát, aki meglátta, hogy a történelem(írás) nem más, mint „gegen den Strich zu bürs-ten”¹² („szövéssel szemben fésülni”) – vagyis ha képesek vagyunk „megfordítani” a történelem folyamatát, talán megláthatjuk, valójában mi és hogyan is történt.

¹ Székely, György: *Operettszínház – 1956*. Hozzászólás Cseh Katalin tanulmányához. *SZÍNHÁZ*, 2011. november, 29–30.

² Megjelent a *SZÍNHÁZ* folyóirat augusztusi és szeptemberi számában.

³ Szalay, Hanna: *1956 sajtója. Október 23–november 4. Válogatás*. Budapest, Geopen, 2006, 682.

⁴ Cseh, Katalin: i. m. II. 32–39., 36.

⁵ Cseh, Katalin: i. m. II. 36.

⁶ Cseh, Katalin: i. m. II. 37.

⁷ Korossy, Zsuzsa: *Színházirányítás a Rákosi-korszak első felében*. In: *Színház és politika. Színháztörténeti tanulmányok, 1949–1989*. Szerkesztette: Gajdó Tamás. Budapest, OSZMI, 2007, 45–137., 72.

⁸ Korossy, Zsuzsa: i. m. 98.

⁹ Székely, György: i. m. 30.

¹⁰ Cseh, Katalin: i. m. I. 20–29., 23.

¹¹ Cseh, Katalin: i. m. II. 34.

¹² Benjamin, Walter: *Über den Begriff der Geschichte*. In Rolf Tiedemann – Hermann Schweppenhäuser (eds.): *Walter Benjamin. Gesamelte Schriften I/2*. Frankfurt a. M., Suhrkamp, 691–704., 697.